

Vətən müharibəsinin fəlsəfəsi

VII MƏQALƏ

Hamımızın bir Vətəni var. Bu, Azərbaycanıdır!

Heydər ƏLİYEV,
Ümummilli lider

Oğuzdan gələn bir ənənə

Şəhidliyin və qaziliyin fəlsəfəsinin qısa təhlili onu göstərir ki, azərbaycanlıların həyat motivasiyasının mərkəzində ideya dayanır. Azərbaycanlılar qədimdən mənəviyyat, əxlaq, ruh insanlarıdır. Onların yaşam tərzinin təməlinə mütləq ideya olmalıdır. Bu, Oğuzdan gələn bir ənənədir – türklərin mövcudolma özəlliyidir. Missiyası İlahi düzəni Yer üzündə bərqərar etməkdən ibarət olan bir qövmlər üçün başqa cür ola da bilməz. Tarix sübut edir ki, bu coğrafiyada yeni ideyalar, məfkurələr məhz Azərbaycanda meydana gəlir. Şübhəsiz, azərbaycançılıq ideya, ideologiya və məfkurə kimi o sırada ayrıca yer tutur.

II Qarabağ savaşının Vətən müharibəsi kimi fəlsəfi təhlilində azərbaycançılığın yeri və rolu ayrıcadır. Bütövlükdə, azərbaycançılığın ideologiya və məfkurə kimi araşdırılması müxtəlif alimlərimiz tərəfindən aparılmışdır və bu proses davam edir. Burada məsələ konkret olaraq Vətəni qorumaq uğrunda aparılan savaşın Vətən müharibəsi kimi xarakteristikasının fəlsəfəsi diqqət mərkəzindədir. Bu, fəlsəfə üçün prinsiplial məsələdir. Çünki azərbaycançılığın Vətən savaşında rolunu dərk etmək strateji məsələdir. Hətta deyə bilərik ki, azərbaycançılıq II Qarabağ savaşının qələbə ilə sonuclanmasında başlıca ideya-məfkurəvi faktor rolunu oynamışdır. Azərbaycançılığın Heydər Əliyev tərəfindən əsaslı elmi-siyasi-nəzəri sistem halına salınmış məzmununda yer alan bir sıra xüsusiyyətləri bu qənaətin doğruluğunu sübut edir.

Azərbaycançılıq fəlsəfəsinin aktuallığı

AMEA-nın yeni tarixi mərhələdə prioritet kimi müəyyən etdiyi 7 istiqamətdən birincisi aşağıdakı kimidir: “Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin andiçmə mərasimində ifadə olunmuş azərbaycançılıq ideyasının elmi-nəzəri və tarixi-fəlsəfi əsaslarının işlənilib hazırlanması və bütün istiqamətlər üzrə həyata keçirilməsi ölkə elminin, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının qarşısında duran əsas vəzifələrdəndir. AMEA-nı ölkəmizin əsas azərbaycanşünaslıq mərkəzinə çevirmək bizim əsas vəzifəmizdir”.

Azərbaycançılıq ideyasının elmi-nəzəri və tarixi-fəlsəfi əsaslarının işlənməsi keçmişə düzgün dərk etməkdə, indini adekvat anlamaqda və gələcəyi düzgün proqnozlaşdırmaqda dövlətçilik baxımından prinsiplial rol oynayır. Bu prosesdə XXI əsrdə Azərbaycan dövləti və xalqının yaddaşında müstəsna yeri qalacaq Vətən müharibəsinin fəlsəfi obrazının formalaşmasında azərbaycançılıq aparıcı rol oynamalıdır.

Azərbaycançılığın dörd ideya özəlliyi

Azərbaycançılıq haqqında çox dəyərli araşdırmaların hər birinə böyük sayğı ilə Vətən müharibəsi kontekstində 4 ideya əlamətini vurğulamaq istərdik. Birincisi, “Azərbaycançılıq ümumtürk mənşəli milli məfkurədir”. İkincisi, “Azərbaycançılıq Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün, vahid Vətən, vətəndaş həmrəyliyi və milli birlik ideyalarının təcəssümü, ümumiləşmiş ifadəsidir”. Üçüncüsü, “Milli iftixar və vətənpərvərlik azərbaycançılıq məfkurəsinin əsas ideya mənbəyidir”. Dördüncüsü, “Azərbaycançılıq bəşəri dəyərləri özündə əks etdirən ümummilli məfkurədir” (İsa Həbibbəyli, 2015).

Mövzu ilə bağlı öncəki məqalələrdə yer almış fəlsəfi təhlil süjetini davam etdirsək, görərik ki, fəlsəfi xarakterli bu ideya vahidləri Vətən müharibəsi anlamında birləşirlər. Bu, toplumu Vətən anlayışına stimullaşdıran baxışlar sistemini (milli məfkurə), həmin ideyanı konkret məqsədə fokuslaşdıran ideya mexanizmini (ərazi bütövlüyü, vahid Vətən, vətəndaş həmrəyliyi və milli birlik), daxili fədakarlığı motivə edən duyğuları (Milli iftixar və vətənpərvərlik) və hər zaman bəşəri dəyərlər və beynəlxalq hüququn əhəmiyyətini diqqətə alınmasını (bəşəri dəyərlər) özündə ehtiva edir. Vətən müharibəsi kontekstində bu ideya vahidlərinin hər birinin fəlsəfi anlamı üzərində qısa dayanaq. Ancaq öncə azərbaycançılığın fəlsəfi dərk üçün aktual hesab etdiyimiz iki aspekt üzərində öləri dayanmaq istərdik.

Azərbaycançılıq mənəvi, əxlaqi və ideya faktoru kimi

Azərbaycançılıq azərbaycanlılığın ümumi ifadəsi kimi ideyadır. Onun mənəvi, əxlaqi və mədəni mənasını Ulu öndər

aşağıdakı kimi ifadə etmişdir – Azərbaycan dilinə, dinimizə, adət-ənənəmizə, ümumilikdə mədəniyyətimizə sadiqlik! Dil və din mədəniyyət anlamı çatırı altında hər bir xalqın kimliyinin nüvəsini təşkil edir.

Deməli, Heydər Əliyev mənasında azərbaycanlılıq insanın dilinə, dininə, adət-ənənəsinə və bütövlükdə, mədəniyyətinə sadiqliyini, onu üstün saymasını ifadə etməkdədir. Bu mənada azərbaycanlılıq etnik mənsubluğu deyil, kollektiv varlığın fəlsəfəsinin ideya əsasını təşkil edir.

Azərbaycanlılıq bu səbəbdən daim fəxrət qaynağı olmalıdır! Azərbaycanlı milli mənsubiyyətini öyməlidir, onu qürur mənbəyi kimi hiss etməlidir. Çünki bu, onun toplum kimi mövcudolma formasıdır, sosial-mədəni kimliyidir!

Buradan digər əhəmiyyətli fəlsəfi qənaət alınır: azərbaycançılıq və azərbaycanlılıq vahid Azərbaycan mədəniyyətini qəbul etməkdən, onu duymaqdan və onun semantik məna sahəsində mövcud olmasına tam əminlikdən başlayır!

Bu yanaşma azərbaycançılığı “türk-qeyri-türk” dioxotomiyasının məna sahəsinin fəvqünə yüksəldir. Türk kimliyinə heç şübhə yoxdur. Azərbaycan cəmiyyəti etnik mənsubluq məsələsini çoxdan dərk edib, yeni sosial-siyasi və mədəni səviyyədə “toplum” və “Millət” anlayışlarının dərkinə istiqamətlənmiş kollektiv dinamik varlıqdır. Bu, hər bir Böyük millət üçün xas olan xüsusiyyətdir.

Bununla Vətən uğrunda savaşın fəlsəfi əhəmiyyəti baxımından çox vacib saydığımız bir məqama çatırıq. Bəzi dövlətlərin tarixi təcrübəsi göstərir ki, (məsələn, ABŞ, Türkiyə, Rusiya, Çin...) kritik dövrlərdə tarixi xarakterli etnomədəni faktorların gərginləşdiyi mərhələlərdə cəmiyyətdə vahid siyasi, iqtisadi, əxlaqi, mədəni mənsubluq haqqında təsəvvürlər ön plana çıxır. Bu qatda birlik güclü olanda toplum savaşına qalib və daha sıx birləşmiş vəziyyətdə bitirir.

II Qarabağ savaşını sübut etdi ki, Azərbaycan cəmiyyətində siyasi, mədəni, əxlaqi, dini, iqtisadi və mənəvi birlik yüksək səviyyədədir. Prezidentin bir səsəlişi ilə milyonları ayağa qaldıran güc məhz bundan ibarət idi. Azərbaycanlı gənc, qoca, qadın tarixi birliyin siyasi, əxlaqi, dini və mənəvi dəyərlərinin daşıyıcıları kimi cəbhəyə can atdılar. Vətən müharibəsinin ideya əsasını bu keyfiyyət təşkil edir. Həmin prizmada azərbaycançılığın digər aspekti də böyük əhəmiyyət daşıyır.

Azərbaycançılıq və vətəndaşlıq

Azərbaycançılıq Vətən müharibəsində vətəndaşlıq kontekstində də ciddi rol oynadı. Vətəndaşlıq azərbaycanlının hüquqi səviyyədə özünün bu dövlətə, topluma və mədəniyyətə mənsubluğunu dərk etməsi ilə sıx bağlıdır. Azərbaycanda yaşayan hər bir insan bu dəyəri qəbul edirsə, Vətən uğrunda savaş onundur!

Təsadüfi deyildir ki, Qarabağ uğrunda aparılan savaşlarda Azərbaycan vətəndaşı olan bütün etnik mənsublar (türklər, ləzgilər, talışlar, tatlar, avarlar, yəhudilər, ruslar, malakanlar və başqaları) bir ailə kimi döyüşdülər! Onlar bununla azərbaycançılığın Azərbaycan vətəndaşı olmanın ana xəttini təşkil etdiyini göstərdilər.

Həm də bu monolitlik kənardan olan separatçılığı qızıqdırmağa istiqamətlənmiş cəhdlərin fonunda baş verirdi. Azərbaycan vətəndaşını heç bir pozucu cəhd yolundan döndərə bilmədi.

Azərbaycan cəmiyyətinin bu yüksək keyfiyyəti ictimai şüur üçün aktual olan bir məsələni ön plana çıxarır. Azərbaycanda müstəqillik mərhələsində insanların hüquqi şüuru dövlətçilik şüuru çərçivəsində inkişaf etmişdir.

Şübhəsiz ki, bu prosesdə ulu öndər Heydər Əliyevin 1995-ci ildə qəbul etdiyi yeni Konstitusiya əsas rol oynamış-

dır. Yeni Konstitusiyada Azərbaycan dili, azərbaycançılıq, multikulturalizm konkret maddələrdə yer almışdır. Azərbaycan vətəndaşları anlamışlar ki, Vətən burada yaşayan hər kəs üçün Vətəndir. Dövlət onun dövlətidir, mədəniyyət onundur.

Bununla yanaşı, real həyatda konstitusion hüquqların aparıcı rol oynadığının başlıca ifadəsi Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin dövlət başçısı seçildə bəyan etdiyi məşhur tezisdir: “Mən hər bir Azərbaycan vətəndaşının Prezidenti olacağam!”

İlham Əliyev real siyasi, idarəetmə, ideoloji və diplomatik fəaliyyətində də həmin prinsipə tam əməl etməkdədir. Bu baxımdan Azərbaycanın dövlət başçısı bütün cəmiyyətə nümunə göstərdi – Konstitusiyanın maddələrinə tam əməl etməklə.

Azərbaycanlılar real həyatlarında əmin oldular ki, Azərbaycan Respublikası dövləti yalnız hüquqi və multikultural dəyərlərlə idarə olunur. Burada hər hansı ayrı-seçkilikdən söhbət gedə bilməz. Məhz bu reallığı nəzərdə tutaraq, Azərbaycan Prezidenti əminliklə bəyan edir ki, “Azərbaycan üçün daxili risk yoxdur!”

Nəhayət, 1993-cü ilin ikinci yarısından başlayaraq bu gün də davam edən bir aktual siyasi-hüquqi prosesi də nəzərə almaq lazımdır. Azərbaycan dövləti etnik mənsubluğundan asılı olmayaraq, hər bir Azərbaycan vətəndaşının (bu anlamda azərbaycanlının) dünyanın hər yerində hüquqlarını qorumaqda mükəlləf olduğunu praktiki sferada sübut etmişdir.

Həyatın çox müxtəlif sahələri üzrə bunu təsdiq edən çox sayda fakt vardır. Sadəcə, beynəlxalq idman yarışlarında Azərbaycanı təmsil edən insanların etnik kimliyinə baxın! Əsl multikultural bir cəmiyyəti təmsil edən komandalər yaradılır. Və uğur qazanan hər bir idmançını ölkə başçısı eyni səmimiyyətlə təbrik edir, yüksək səviyyədə mükafatlandırır.

Bütün bunlar 1993-cü ilin ikinci yarısından bu yana sistemli, düşünülmüş və ardıcıl olaraq aparılan “konstitusion, hüquqi, vətəndaşlıq tərbiyəsi”nin bəhrələridir. Bu istiqamət cəmiyyətdə insanları bir-birinə və toplumu dövlət başçısına sıx yaxınlaşdırdı, monolit bir reallıq yarandı.

Bununla Vətən müharibəsində Qələbəni təmin edən güclü mənəvi, mədəni, əxlaqi, hüquqi, konstitusion, multikultural birlik sinerjisi meydana gəldi. Bu sinerjinin təməlinə Azərbaycanda liderliyin, dövlətçiliyin, idarəetmənin ümumi mentaliteti durur. Vətən savaşında hər bir Azərbaycan əsgəri “Vətən biradır, başqa Vətən yoxdur!” anlayışı ilə mübarizə apardı!

Bunlar onu təsdiq edir ki, azərbaycançılıq və Azərbaycan vətəndaşlığının qarşılıqlı əlaqəsi aspektində fəlsəfi araşdırmalar aparılmalıdır.

İndi azərbaycançılığın yuxarıda vurğuladığımız dörd ideya vahidinin təhlilinə keçə bilərik.

(ardı var)

Füzuli QURBANOV,
XQ-nin analitiki,
fəlsəfə elmləri doktoru